

HET WOORD VAN DE WEEK

15 maart 1959

VERSCHIJNT WEKELIJKS

12e jaargang nr. 11

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Lezingen voor de radio

- 22 Maart — V.A.R.A. 9.45 Dr. H. Bongers. "Het is allemaal niets waard".
29 Maart — Geen uitzending.
5 April — V.A.R.A. 9.45 Dr. J. P. van Praag „Eten om te leven”.
12 April — V.A.R.A. 9.45 Prof. Dr. G. Stuiveling
„Weer een jaar humanistisch Verbond”.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.

Illusies van het verleden

De verkiezingen zijn achter de rug. De uitslag is bekend. En wat er nu verder gaat gebeuren, weet nog niemand. Dat moeten we afwachten, en dit wachten zou wel eens lang kunnen duren. Het is dus verstandig, alvast enig geduld in voorraad te hebben.

Ik heb in de laatste dagen vóór de verkiezingen nogal wat mensen gesproken van allerlei politieke kleur. Ik werd daarbij bevestigd in mijn verwachting, dat een vergelijking met het verleden bij de meesten tot de onvermijdelijkheden behoorde. Niet een vergelijking met het nabije verleden van maar drie jaar terug, maar bij vele ouderen een herinnering aan een verder achter ons liggende tijd, soms zelfs véél verder.

Het ligt natuurlijk voor de hand, dat mensen gebeurtenissen uit het verleden gebruiken als vergelijkingsmateriaal. Wij hebben immers letterlijk niets anders. Wij kunnen niet beschikken over gegevens van morgen, de volgende week, het volgend jaar, wij bezitten alleen gegevens van zo pas, van gisteren, eergisteren, het vorige jaar, enzovoort. Alles wat wij levenservaring noemen, is herinnering aan *voorbije* gebeurtenissen. En zover wij die levenservaring van belang achten voor onze mensenkennis en voor ons optreden in de toekomst, betekent dit, dat wij iets ontlenen aan het verleden om daarmee nu of binnenkort ons voordeel te kunnen doen — waarbij niet speciaal aan financieel voordeel wordt gedacht.

De belangstelling van de mens voor het verleden, dus voor veel méér gebeurtenissen uit de voorbije tijd dan die hijzelf heeft beleefd, is aanvankelijk dan ook meestal ontstaan uit de behoefte aan goede raad, waarschuwing voor gevaren, karaktervorming, enzovoort. Men sprak van „de lessen der geschiedenis” en bedoelde dan, dat het verleden duidelijk het onmogelijke van sommige denkbeelden had bewezen, en de noodzaak van sommige andere denkbeelden. Meestal betekende dit, dat de spreker de historie hanteerde als bewijs van zijn eigen gelijk. Zelfs de spreker, die tenslotte tot het inzicht kwam van het argeloze misbruik dat aldus plaats vond, en die dan ook zijn kritiek formuleerde in de spitse zin: „De geschiedenis leert dat men van de geschiedenis niets leert.”

Op het gevaar af, dat ook ik de geschiedenis ga misbruiken voor mijn eigen bedoeling, moet ik dit aforisme toch afwijzen. Het is waar, dat de mensheid en ook de mensen persoonlijk honderden fouten maken, die ze bij enig historisch benul gemakkelijk hadden kunnen vermijden; — maar ten eerste zijn de machtigste mannen van een land meestal weinig belezen (en omgekeerd: de geleerdste mannen van een land maar weinig machtig!) en ten tweede is ook de meest overtuigende rationalist niet in staat alléén volgens de redelijke overwegingen en inzichten van zijn verstand te leven. Er zijn in de mens, en dus in de menselijke omgang, de menselijke maatschappij, de menselijke politiek talrijke onredelijke, irrationele factoren. Wie dat betreurt, is haast even verstandig als wie het jammer vindt dat de bomen niet met de wortels naar boven groeien of dat de zon niet ook des nachts schijnt. Ten aanzien van zulke feiten heeft noch jammeren noch juichen enige zin. Voorzover het onveranderlijke werkelijkheden betreft, *in* de mens en *rondom* de mens, moet de mens de mens leren aanvaarden, zoals hij is. Er is niemand gediend met onvervulbare illusies, onwezenlijke verwachtingen, overbodige angsten en geforceerd schuldbesef. Maar ik wil geen misverstand laten over de vraag, of „men” niet vaak onveranderlijk noemt wat helemaal niet zo onveranderlijk is. Inderdaad, te veel mensen hebben belang bij handhaving van het bestaande, om hun mening objectief te kunnen achten. Juist de geschiedenis, maar nu wetenschappelijk opgevat, levert het bewijsmateriaal inzake de haast onvoorstelbare veranderlijkheid van de menselijke verhoudingen in de samenleving. Het hele begrip geschiedenis trouwens is zonder veranderlijkheid ondenkbaar.

Maar iedere verandering is geen verbetering, zegt een spreekwoord, en groot is het aantal mensen die daaruit blijkbaar afleiden dat de wereld almaar slechter gaat. Elke generatie, ouder geworden, klaagt over de lichtzinnigheid, de oppervlakkigheid, de luiheid, de onevenwichtigheid, de gemakzucht en de eigenwijsheid van de jeugd, zonder zich ervan bewust te zijn, dat het vorige geslacht een kwarteeuw geleden haast net zo geoordeeld heeft. Niets zo prettig als een slecht geheugen! „Toen wij jong waren...” zegt menigeen, met een mengeling van trots op zichzelf en verwijt jegens jongeren, hoewel die trots geen andere grond heeft dan gezichtsbedrog, en het verwijt al evenmin. „Toen was er geestdrift...” zeggen oude socialisten, en denken met iets van geluk terug aan een periode toen zijzélf nog jong en geestdriftig waren, en de geestdrift zich uitte in andere vormen dan nu. „Toen was er vrijheid...” zeggen oude liberalen, en verbeelden zich dat met een bepaalde vorm van economische vrijheid het wezenlijke van dit begrip staat en valt. „Toen was er eenheid...” zeggen oud-illegalen, uit herinnering aan hun heldhaftige strijd in de bezettingsjaren, maar zonder begrip voor het feit, dat het verzet zich juist richtte tegen de een-makerij. „Toen was er fatsoen...” zeggen grijze moralisten, denkende aan de lange rokken en de hoge halsboordjes van de vroegere vrouwenkleding, maar zonder begrip voor het onfatsoenlijke van de toen heersende dubbele moraal. „Toen was er goede trouw...” zeggen internationale politici, in de waan dat men vroeger méér de hand hield aan afspraken en verdragen dan tegenwoordig. Of eigenlijk zeggen zij allen het niet zó. Zij zeggen er altijd het woordje „nog” tussen: „Toen was er nóg geestdrift; toen was er nóg vrijheid, toen was er nóg eenheid; toen was er nóg fatsoen; toen was er nóg goede trouw...” En zij suggereren daarmee, dat de geschiedenis van de mensheid niet veel anders is dan een voortdurend verval. Zij hebben een omgekeerd vooruitgangsgeloof, een negatieve toekomstillusie. Zij menen dat de wereld uit een gouden verleden komt, een gouden eeuw, een paradijstoestand, of zelfs maar, nationaler gezien „de” gouden eeuw: de zeventiende eeuw in Holland, en dat al het latere kan worden samengevat als verbastering en ontarding. De geestige 19e-eeuwse rijmelaar die zich „De schoolmeester” noemde, heeft al deze romantische misverstanden getypeerd in de fraaie formule:

„toen ons land ons land nog was...”

Het is ieders goed recht bepaalde tijdvakken uit de geschiedenis beter te noemen dan andere, en natuurlijk is de ene tijd de andere niet. Maar het is niemand recht dat te doen zonder kennis van zaken. Wie de middeleeuwen prijst om hun eenheid van godsdienst, hun mystiek of hun maatschappelijke ordening, moet de onkunde, de honger, de rechteloosheid en de sociale slavernij niet verzwijgen. Wie de zeventiende eeuw prijst om z'n ondernemingszin, z'n koopmanschap, z'n scheppingsvermogen, moet niet blind zijn voor de wreedheid, de hebzucht, de ijdelheid van de koloniale bewindhebbers en de op het kussen gezeten kooplui, noch voor de ellende van de bewoners der Molukken of voor de tartende armoe van het „mindere volk” in onze rijke steden. Wie de negentiende eeuw prijst om... ja wáárom eigenlijk? Toch waarlijk niet om de moordende kinderarbeid in de werkplaatsen en in de mijnen, en evenmin dacht ik om de bedéling die in sommige winters bijna de helft van de bevolking betrof.

Het verleden is voor het heden van buitengewoon belang: het heden immers is door het verleden gevormd. Allerlei dingen, die ons vertrouwd zijn en waar wij ons als vanzelf in schikken, zijn door het verleden bepaald: onze landsgrenzen, onze taal, onze godsdienstige verhoudingen, onze stedenbouw, ons politiek bestek. Maar het heeft geen enkele zin, aan dat verleden een nog grótere betekenis te verlenen. De waarden, die wij als mens willen verwezenlijken, de doeleinden, die wij van onze overtuiging uit nastreven, ontlene hun betekenis niet aan wat wás, noch aan wat wordt, maar uitsluitend aan dat wat is; aan datgene namelijk, wat nu en hier aanwezig is *in onszelf*. Het oordeel over de werkelijkheid kan niet aan de werkelijkheid worden ontleend. Het ideaal dat men voor ogen heeft, ontspringt uit diepere lagen dan de menselijke persoonlijkheid. Het is de levende mens zelf, die in zijn wezen de waarde-bepaling, het keur-vermogen bezit, waarmee hij het heden en het verleden beoordeelt, en zich de wensen voor de toekomst bewust wordt. Maar wensen, die alleen verwezenlijkt kunnen worden doordat men zich er *vandaag* naar richt; en wensen, die ook in hoogste verwezenlijking nog al het betrekkelijke zullen hebben, dat de mens kenmerkt, altijd en overal.

G. STUIVELING

*GRATIS LEZEN VOOR U,
MEER ABONNEMENTEN VOOR ONS!*

Om te bereiken, dat meer abonnementen worden verkregen voor

- a) MENS EN WERELD
- b) REKENSCHAP
- c) HET WOORD VAN DE WEEK,

zal ieder, die ons een nieuw abonné opgeeft, een waardebon ontvangen. Voor de onder a, b en c genoemde periodieken zijn deze waardebonnen resp. groot f 2,—, f 3,— en f 1,50. U kunt deze waardebonnen gebruiken voor:

- 1) *Contributiebetaling*
- 2) *Abonnement-betaling Rekenschap, Mens en Wereld en Woord van de Week*
- 3) *Aankoop brochures Humanistisch Verbond.*

Bij de opgave dient door de nieuwe abonné het abonnementsgeld voor het lopende jaar te worden voldaan. Gaat het abonnement op een latere datum dan 1 juli 1959 in, dan dient tevens het abonnementsgeld voor het daaropvolgende jaar te worden voldaan.

Wij hopen, dat onze lezers ons zullen steunen in onze actie voor een grotere lezerskring.

CENTRAAL BUREAU HUMANISTISCH VERBOND,

OUDEGRACHT 152 TE UTRECHT. GIRO nr. 30 49 60

Humanistisch Vacantie- en Conferentieoord

De Ark

Profiteert van de prachtige ligging van de Ark te midden van bos, heide en zandverstuivingen.

Prijs per week f 42,— kinderen 6 t/m 10 jaar f 32,—
„ 0 t/m 5 jaar f 26,—

Voor- en naseizoen met reductie

Aanmeldingen en inlichtingen bij „De Ark”
Belvédèrelaan 14, Nunspeet / Telefoon K 3412-2404
